

СУД-ХУҚУҚ ИСЛОҲОТЛАРИ ИНСОН МАНФААТЛАРИГА ХИЗМАТ ҚИЛАДИ

Суҳроб ТҶИЧИЕВ

Ўзбекистон Республикаси Миллий гвардиясиси Жиззах минтақавий ўқув
маркази “Ҳуқуқий фанлар” цикли катта ўқитувчиси

СУДЕБНЫЕ РЕФОРМЫ СЛУЖАТ ИНТЕРЕСАМ ЧЕЛОВЕКА

Суҳроб ТҶИЧИЕВ

Старший преподаватель цикла «Юридические науки» Джизакского областного
учебного центра Национальной гвардии Республики Узбекистан

JUDICIAL REFORM SERVES THE INTEREST OF THE PEOPLE

Sukhrob TUICHIEV

Senior teacher of the cycle "Legal Sciences" of the Jizzakh Regional Training Center
of the National Guard of the Republic of Uzbekistan

Аннотация. Мақолада суд-ҳуқуқ тизимида амалга оширилаётган ислохотларнинг инсон манфаатларига хизмат қилиши, инсоннинг кадр-қиммати ҳар қандай нарсадан устун эканлиги, ҳар қандай ислохотлар инсон манфаатларига хизмат қилиши кераклиги тўғрисида фикрлар келтирилган.

Аннотация. В статье утверждается, что реформы судебной системы служат интересам народа, что человеческое достоинство важнее всего, что любая реформа должна служить интересам народа.

Annotation. The article argues that the reforms of the judicial system serve the interests of the people, that human dignity is most important, that any reform should serve the interests of the people.

Калит сўзлар. Суд, инсон манфаатлари, ҳуқуқ, ислохот, адолат

Ключевые слова. Суд, интересы человека, закон, реформа, справедливость.

Keywords. Court, human interests, law, reform, justice

*Судьянинг онгида – адолат, тилида –
ҳақиқат, дилида – поклик бўлиши шарт.*

Шавкат Мирзиёев

Бугунги кунда барча соҳаларда ислоҳотлар амалга оширилмоқда. Ислоҳотларнинг замирида эса энг аввало, инсон ва унинг манфаатлари ётади. Шу ўринда айтиб ўтиш керакки суд-ҳуқуқ тизимида амалга оширилаётган ислоҳотлар ҳам фақат ва фақат инсонлар манфаатлари йўлида хизмат қилиши керак. “Ҳар бир шахсга ўз ҳуқуқ ва эркинликларини суд орқали ҳимоя қилиш, давлат органлари, мансабдор шахслар, жамоат бирлашмаларининг ғайриқонуний хатти-ҳаракатлари устидан судга шикоят қилиш ҳуқуқи кафолатланади” [1:16].

Суд-ҳуқуқ тизимидаги ислоҳотларнинг пойдевори қонун устуворлиги, фуқароларнинг қонун олдида тенглиги, инсонпарварлик, адолатлилик ва айбсизлик презумпцияси принципларидир. Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегиясининг ижросини таъминлаш мақсадида, суд ҳокимиятининг мустақиллигини таъминлаш, одил судловни сифат жиҳатидан янги босқичга кўтаришга қаратилган қатор норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилинди. Қабул қилинган ҳужжатларнинг барчасида, инсонларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш ётади. Зеро “Инсон ҳуқуқ ва эркинликларини, қонуний манфаатларини самарали ҳимоя қилишнинг энг муҳим кафолати сифатида суд ҳокимияти нуфузини мустаҳкамлаш, судларнинг чинакам мустақиллигини таъминлаш, ҳуқуқий давлат ва фуқаролик жамиятини барпо этишда уларнинг ролини кучайтириш давлатимиз раҳбари ташаббуси билан мамлакатимизда амалга оширилаётган суд-ҳуқуқ соҳасидаги ислоҳотларнинг асосий мақсадидир” [2:29]

Президентимиз, 2020 йил 24 январдаги Олий Мажлисга қилган Мурожаатномасида бугунги кунда ислоҳотларимиз самараси, кўп жиҳатдан тўртта муҳим омилга – яъни қонун устуворлигини таъминлаш, коррупцияга қарши қатъий курашиш, институционал салоҳиятни юксалтириш ва кучли

демократик институтларни шакллантиришга боғлиқлигини айтиб ўтди. Бу эса инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини ишончли ҳимоя қилиш, шу жумладан, фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқ ва эркинликлари амалга оширилишини кафолатлаш, суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлаш, одил судловнинг самарадорлигини, ҳалқимизнинг суд органларига нисбатан қатъий ишончи ва ҳурматини оширишда янада тўлароқ намоён бўлади.

Биргина мисол, 2020 йилда аҳолидан келиб тушган мурожаатларнинг 8 000 мингдан зиёди ёки 44 фоизда судларда ишлар тўлиқ ва ҳолис кўрилмаётгани, узоқ муддат чўзилаётгани билдирилган. Президентимиз 2020 йил 30 июнь куни одил судловни таъминлаш ва коррупцияга қарши курашиш борасидаги вазифалар муҳокамасига бағишланган видеоселектор йиғилишида суд тизими ҳақида фикр билдирар экан, “Суд биносига келган ҳар бир инсон Ўзбекистонда адолат борлигига ишониб чиқиб кетиши керак. Бу Президент талаби” деб таъкидлаган эди. Шу сабабли ҳам Президентимиз суд-ҳуқуқ тизимида туб ислохотларни амалга оширишга алоҳида эътибор қаратдилар. Фуқаролар суд органларини жазоловчи орган эмас, балки ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилувчи орган деб билишлари лозим. Бу энг аввало судларнинг мустақиллигини таъминлаш ва ислохотларни изчиллик билан амалга оширишни талаб қилади.

Ўтган уч йил мобайнида суд-ҳуқуқ соҳасини демократлаштириш ва эркинлаштириш, суд ҳокимиятининг фуқароларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш борасидаги роли ва аҳамиятини ошириш борасида бир қатор муҳим ислохотлар амалга оширилди.

Жумладан, қамоқ тарзидаги жиноий жазо тури тугатилди, жиноят содир этишда гумон қилинган шахсларни ушлаб туриш муддати 72 соатдан 48 соатга, қамоққа олиш ва уй қамоғи тарзидаги эҳтиёт чораларини қўллашнинг, шунингдек жиноят ишлари бўйича дастлабки терговнинг энг кўп муддатлари 1 йилдан 7 ойга қисқартирилди. Шунингдек, жиноят ишини қўшимча тергов юритиш учун қайтариш институти бекор қилинди.

“Хабеас корпус” институти қўлланишини янада кенгайтириш доирасида прокурорларнинг почта-телеграф жўнатмаларини хатлаб қўйиш ва эксгумация қилиш каби тергов ҳаракатларини ўтказишга санкция бериш бўйича ваколатлари судларга ўтказилди, шунингдек, судларга қамокқа олиш ёки уй қамоғи тарзидаги эҳтиёт чорасини қўллаш рад этилганда муқобил эҳтиёт чораларини қўллаш ҳуқуқи берилди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 21 февралдаги “Ўзбекистон Республикаси суд тизими тузилмасини тубдан такомиллаштириш ва фаолияти самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармони билан ягона суд амалиётини таъминлаш мақсадида Олий суд ва Олий хўжалик суди фуқаролик, жиноий, маъмурий ва иқтисодий суд иш юритуви соҳасида суд ҳокимиятининг ягона олий органи – Ўзбекистон Республикаси Олий судига бирлаштирилди. 207 та маъмурий суд ташкил этилди, тадбиркорлик субъектларининг қонуний манфаатларини кафолатли ҳимоя қилишга қаратилган туманлараро ва туман (шаҳар) миқёсида ҳам жами 85 та иқтисодий суд фаолияти йўлга қўйилди. Судьяларни танлаш ва лавозимларга тайинлашда ноқонуний аралашувларнинг олдини олиш, бу борада очиқ, ошкора ва муқобил танлов тизимини яратиш мақсадида Судьялар олий кенгаши таъсис этилди. Илғор хорижий давлатлар тажрибаси асосида илк бор судья лавозимига муддатсиз тайинлаш амалиёти жорий қилинди.

Хорижий мамлакатларда бу масалага ҳам алоҳида эътибор қаратилади, масалан: Словакияда судьялар номаълум муддатга тайинланади. Грузияда судьяларнинг ваколат муддати муаммоси мавжуд. Бугунги кунда судьяларнинг ваколат муддати 10 йил қилиб чеклаб қўйилган.

Бундан ташқари, Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик процессуал кодекси, Иқтисодий процессуал кодекси ва Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисидаги кодекси 2018 йилнинг январь ойида тасдиқланди ва 2018 йил 1 апрелдан кучга кирди. Ушбу кодекслар дунёнинг тараққий этган давлатларининг

илғор тажрибасини чуқур ўрганиш, ислоҳотлар жараёнида тўпланган бой тажриба асосида ишлаб чиқилган.

2018 йил 4 апрелдаги “Суд-тергов фаолиятида фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари кафолатларини кучайтириш бўйича чора-тадбирлар қабул қилинганлиги муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни билан Жиноят кодексига далилларни, тезкор-қидирув фаолияти натижаларини сохталаштирганлик учун жиноий жавобгарликни назарда тутувчи моддалар киритилгани ҳуқуқни муҳофаза қилувчи ва суд органлари мансабдор шахсларининг масъулиятини янада оширди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 6 январдаги “Судьялик лавозимларига номзодларни тайёрлаш, судьялар ва судлар аппарати ходимларини қайта тайёрлаш, уларнинг малакасини ошириш тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори билан Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузурида Судьялар олий мактаби ташкил этилди.

2019 йил 14 январдаги “Жабрланувчиларни, гувоҳларни ва жиноят процессининг бошқа иштирокчиларини ҳимоя қилиш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг қабул қилиниши жабрланувчи, гувоҳ ва жиноят процесси бошқа иштирокчиларининг ҳаёти, соғлиғи ҳамда мол-мулкини ҳимоя қилишнинг қонуний кафолатларини белгилаб берди.

Қонунчиликка киритилган ушбу ўзгартиш ва қўшимчалар, тергов ва суд органлари томонидан асоссиз равишда тўпланган далиллардан фойдаланиш, фуқароларни асоссиз равишда ушлаб туриш, куттириш, ортиқча маблағ сарфлаб тергов ва суд бинолари олдига такрор ва такрор келиб кетишларининг олдини олади.

Бугунги кунда ислоҳотлар натижасида суд ишларини кўриб чиқишда фақат суд тергови жараёнида атрофлича текширилган ва ўз тасдиғини топган далилларга асосланилмоқда. Бунинг натижасида 2020 йилда 780 нафар, 2021

йилнинг биринчи чорагининг ўзидаёқ 186 нафар шахсларга нисбатан оқлов ҳукми чиқарилди. Шунингдек, 2020 йилда 3 434 нафар, 2021 йилнинг биринчи чорагида 1 043 нафар шахслар суд залидан озод қилинган бўлса, 2020 йилда 7 791 та жиноят ишлари (жами 8 266 нафар шахсларга нисбатан), 2021 йилнинг биринчи чорагида 2 495 та жиноят ишлари (2 691 нафар шахсларга нисбатан) томонларнинг ярашганлиги муносабати билан судлар томонидан Ўзбекистон Республикаси жиноят кодексининг 66¹-моддасига асосан жиноят ишлари тугатилган.

Хулоса ўрнида шуни таъкидлаш керакки, суд-ҳуқуқ соҳасида амалга оширилаётган ислохотлар мамлакатимизда қонун устуворлигини ва ижтимоий адолатни, фуқаролар тинчлиги ва тотувлигини таъминлашга қаратилгани билан алоҳида аҳамият касб этади. Суд-ҳуқуқ тизимида амалга оширилаётган ислохотлар қанчалик халқчил адолатли бўлса, фуқаролар давлатдан, суддан ва ҳаётидан шунчалик рози бўлиб яшайдилар.

Адабиётлар рўйхати; Библиографические ссылки; References:

1. Муқимова М.З. Суд-ҳуқуқ ислохотлари ва жиноят қонунини либераллаштириш масалалари. Монография.– Самарқанд: СамДУ, 2009. – 130 б.
2. Одил судлов. Ҳуқуқий, илмий-амалий нашр. 7/2020
3. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси Тошкент – “Ўзбекистон”
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. Тошкент, – 2020 йил 24 январь
5. Rustamboev, M. X. "O 'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksiga sharh. Maxsus qism." T.:«Adolat» nashriyoti (2016).